

Метасеміотична трансформація деяких аспектів настання дорослості дівчини в українських народних казках

Дослідники казкового нарративу у своїх працях неодноразово зазначають, що поетика казки недостатньо досліджена. Про це говорить український науковець Л.Ф.Дунаєвська: "Ідейно-художня система українських чарівних казок ще належним чином не досліджена" (5, 17). Про це ж говорять і російські казкознавці. Так, В.Я.Пропп зазначає, що "определяя сказку через ее поэтику, мы одно неизвестное определяем через другое, так как эта поэтика еще недостаточно изучена" (8, 38). Недостатністю дослідження художніх особливостей казки зумовлена необхідність пропонованої статті і в цьому полягає її актуальність.

Поетика казки мало досліджена. Це сталося внаслідок того, що казка повсюдно і усіма фольклористами вважається за витвір фантазії, а не метасеміотичний текст. Такий погляд на казку перепиняє будь-яке дослідження її у напрямку виявлення саме поетичності казкових образів та реалій.

Усі словникові визначення казки містять твердження про її фантастичність, про її вигаданість та неправдивість. "В основі казки – захоплююча розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні" (6, 330-331). Думку про вигаданий, фантастичний характер казки поділяють і казкознавці. Так, в одній із своїх робіт В.Я.Пропп зазначає, що "одно из характерных свойств сказки состоит в том, что она основана на художественном вымысле и представляет собой фикцию действительности" (9, 149), тобто автор хоча й допускає художність, поетичність казкового нарративу, але пов'язує її (художність) із вигадкою та несправжністю відображеної у казці дійсності. Інший російський дослідник казок В.П.Анікін теж відзначає художній/поетичний характер казки. Порівнявши її із іншими розповідними фольклорними жанрами, автор робить висновок, що "искусством художественного слова можно считать только сказки" (2, 200). Ми ж вважаємо, що казка є результатом метасеміотичної трансформації за допомогою різних поетичних засобів – метафори, метонімії і т.п. – позаказкової реальності.

Під час метасеміотичної трансформації семіотичний знак звичайної комунікативної мови використовується таким чином, що план вираження та план змісту знака "стає (в цілому, разом)... плапом вираження для нового (мета) змісту" (3, 230-231). Мова стає "втіленням іншої (образної) дійсності, яку мистецтво відкриває в дійсності реальній і яка не має власного окремого звукового відображення, а користується формою іншого змісту, який розуміється буквально" (3, 488).

Метою нашої статті є виявлення метафор, метонімії, завдяки яким відбувається метасеміотична трансформація позаказкової реальності.

Що дає нам підстави розглядати текст не як автологічний, а як метафоричний?

У літературі, присвяченій метафорі, зустрічаємо твердження, що "одним із основних засобів творення метафори є порушення семантичної сполучуваності лексичних одиниць" (1, 59-62). Про цю ж основну особливість творення метафори йдеться і в інших джерелах, у яких розглядається це питання: "Якщо поєднується два слова, які позначають об'єкти, реально несумісні, то це означає, що одне з них використовується переносно, як непряма номінація ("стоїть тиша"). У цьому виявляється залежність вживання мовних форм від позначуваної дійсності" (14, 293).

Явище лексичної несумісності є характерною особливістю казкового нарративу, але це явище спостерігається на вербальному рівні, хоча й залежить від позначуваної дійсності, про що мовилося вище. На рівні ж реальності рівнозначним йому є явище хибної пресуппозиції, фіксація якої у казкових текстах створює ефект алогічності/небулиці.

"Правильність сприймання тексту забезпечується не тільки мовними одиницями та їх послідовностями, але й необхідним загальним фондом знань, комунікативним фоном, тому сприймання тексту пов'язується з пресуппозиціями" (ЛЭС, 507).

Пресуппозиція має наступне визначення: "Термін лінгвістичної семантики, що позначає компонент смислу речення, який має бути істинним для того, щоб речення не сприймалося як семантично аномальне" (ЛЭС, 396).

Тексти розглядуваних казок і наведених прикладів складаються із аномальних речень. "Джерело аномальності, - зазначає Є.В. Падучева, - це неправдивість ("ложность") деяких

компонентів у їх семантичній структурі" (7, 93). Аномальними реченнями, тобто реченнями, які містять семантичну аномальність, цей же автор вважає ті, які мають хибні/неправдиві ("ложные") презумпції (пресуппозиції) (7, 93).

Через це аномальні речення слід вважати, з точки зору відомих і прийнятих у соціумі форм одруження, алогічними, чи, українською мовою кажучи, небулицями. Тому аномальні речення, так само як і явища лексичної несумісності, слід розуміти не буквально, а переносно, бо як зазначає Є.В. Падучева "поняття презумпції має безпосередній стосунок до... пояснення механізмів непрямого ("косвенного") осмислення аномальних сполучень (в умовах метафори тощо) (7, 122).

Об'єктом нашого дослідження ми обрали тексти кількох казок сюжетного типу 313 E* та 510 B, варіанти яких опубліковано в різних збірниках казок.

У казках сюжетного типу 313 E* зображується ситуація, коли брат хоче одружитися із сестрою.

1) " У давні-предавні часи один великий цар узяв собі за жінку рабину. У них народилося двоє діточок: хлопчик Іванко й дівчинка Оленка. Діти повдавалися у матір. У Оленки в золотому волоссі сяяв місяць, а в Іванкових чорних кучерях – сонце.

Минули роки, і вирости діти. Треба було їх одружувати. Цар хотів, аби в його невістки також сяяв на голові місяць, і розіслав своїх гінців у всі кінці світу – знайти таку дівчину. Гінці довго блукали по різних краях, але повернулися без доброї новини" (Івасюк-Бесараб, с. 171-175).

2) "Жила-была старушка-княгиня; у нее росли сын да дочь – такие дородные, такие хорошие. Не по нутру они были злой ведьме: "Как бы их извести да до худа довести?" – думала она и придумала; скинулась такой лисой, пришла к их матери и говорит: "Кумушка-голубушка! Вот тебе перстенок, надень его на пальчик твоему сынку, с ним будет он и богат и тороват, только бы не снимал и женился на той девице, которой мое колечко будет по ручке!" Старушка поверила, обрадовалась и, умирая, наказала сынку взять за себя жену, которой перстень годится.

Время идет, а сынок растет. Вырос и стал искать невесту; понравится одна, приглянется другая, а колечко померяют – или мало, или велико; ни той, ни другой не годится. Ездил, ездил и по селам и по городам, всех красных девушек перебрал, а суженой себе не сыскал" (Афанасьев, 114).

3) "Жили мужик да жона. И мужик помер. Стала мать помирать. А у их был парень, да девушка. Мать-та стала помирать и говорит парню-ту:

- Ты бери себе жону, как наша Аннушка.

А ей говорит:

- У меня в сундуке есть цетыре куколки, как чё надо – они тебе помогут.

И померла.

Парень стал себе жону искать. Не́ как не находит" (Карнаухова, 70).

4) "Жив сабе царь да царица, у их быв сын и дачка. Яны приказали сыну, штоб йон, як яны умруть, жанився на сястре. Ти багата, ти мала паживши, во упасля́ таго, як приказали сыну свайму жаницца на сястре, царь и царица памерли" (Афанасьев, 294).

У казках сюжетного типу 510 B зображується ситуація, коли батько хоче одружитися із донькою.

5) "Як був собі піп да попаддя, та була в їх одна дочка́. Як вмерла попаддя, піп і каже дочці..." (Афанасьев, 291).

6) "То – та був собі піп. От вмерла в ёго жінка і приказуе ёму: "Гляди, кае, на ці черевички, та як буде тобі треба жениться, то на кого вони прийдуться, ту і сватай". От поховали попадю, став він скрізь їздить, ті черевички примірять та щоб свататься. Де вже він не їздив, де вже не був, не приходяться ні на кого. Вернувсь додому, - "Ану примірь, дочко (а у його була й дочка)" (Драгоманов, 15, с. 304-306).

7) "Бул еден човек і една жена, малі вони єдну дзівку. Тота жена була барз хора, та гварела човекові: "Кед я умрем, нічию не берце, лем хтора будзе на подобу така, як я". А дзівка була така іста. ягот вона, як мац" (Етногр. зб., ХХІХ, 43).

8) "Жив раз один цар. Ще не старий був, як жінка померла.

Зосталася донька – вже досить велика, до всього розуміється, є кому порядкувати. Айбо цар, як тільки минуло два роки, вирішив оженися. Зібрав суддів, міністрів. Ті радять йому: отам є красна дівка, і там, і там... Та цар пам'ятав, що наказувала жінка на смертній постелі. Вийняв гарні топанки [черевики], які подарував колись дружині на весілля, й говорить панам:

- Слухайте! Не буду я вибирати жінку, а візьму собі ту, котрій будуть до міри сі топанки.

Почали до царської палати приходити усякі дівчата: молоденькі й старші, товсті й тонкі, чорні й білі... Кожна із них міряла топанки. Але, хоч віруйте, хоч ні, - жодній не підходили. Одній довгі, другій короткі, третій широкі, четвертій вузькі... Тисячі міряли, та задар.

- Тяжку задачу поставила переді мною жінка. Мабуть, мушу я вдівцем умерти! – думає вже цар.

Посланці ходили із тими топанками по цілій державі, але без пугтя" (Королович, с. 156-163).

9) "Жив цар і цариця. Мали одну доньку.

Цариця розказала собі зшити топанки, і доки зшили – похворілася й померла. Коли вмирала, наказувала чоловікові, аби взяв за жону тоту дівку, котрій підійдуть її топанки.

Як царицю поховали, цар взяв із собою топанки й ходить по державі, міряючи дівкам топанки. Айбо жодній дівці не добрі" (Лінтур, 1969, с. 39-43).

10) "Був, де не був, був десь на світі, - сам не знаю, де, - один пан. Коли умирала жона сього пана, то так наказала своєму газді, що аби лиш тоді оженився, коли сей перстень (бо дала йому перстень) підійде котрій жінці на палець.

Ходить той пан по світу, кожній жінці парує на палець перстень, але ні одній не годиться. Мав сей пан одну красну дівку на ім'я Юліанка" (Дей, с. 12-17).

У наведених нами прикладах (1-10) лінгвістичного явища лексичної несполучуваності не зустрілося, крім одного прикладу (1): "Діти повдавалися у матір. У Оленки в золотому волоссі сяяв місяць, а в Іванкових чорних кучерях – сонце". "Місяць" і "сонце" тут є метафорами дівочої незайманості за ознакою "бути тим, що найкрасивіше за все на світі", за якою метафоризується невиявлений червець, "волосся" та "чорні кучері" метонімічно пов'язані з головою, а "голова" має ознаку "бути тим, що найголовніше (для дівчини)", за якою метафоризується дівоча незайманість. а означення "золотий" має ознаку "бути тим, що найдорожче за все на світі", за якою також метафоризується дівоча незайманість. Метафори незайманості підкреслюють, що мова у плані змісту йде про звичайних парубка і дівчину, тобто тих, хто має виконувати положення Звичаю.

За винятком виокремлених нами метафор усі наведені приклади ніби мають розумітися не метафорично, а номінативно. Але насправді це не так, бо усі приклади містять не істинну пресуппозицію, що надавало б можливість розуміти тексти лише номінативно, а хибну пресуппозицію, а це дозволяє розуміти текст метафорично.

Хибну пресуппозицію, яка дозволяє розуміти текст не номінативно, а метафорично, вбачаємо у способі одруження, у способі пошуків партнера для одруження, які не відповідають реальній дійсності, бо ні в минулому, ні в теперішній час, ні в Україні, ні деінде етнографами не фіксуються такі форми одруження, які ми спостерігаємо в наведених прикладах: "цар хотів, аби в його невістки також сяяв на голові місяць, і розіслав гінців у всі кінці світу – знайти таку дівчину" (1); "старушка... наказала сьну взят за себя жену, которой перстень годится" (2); "яны [царь да царица] приказали сьну, штоб йон... жанився на сястре" (4); "жінка і приказує йому [попові]: "Гляди, - кас, - на ці черевички, та як буде тобі треба жениться, то на кого вони прийдуться, ту і сватай" (6); [жена] гварела човекові: "Кед я умрем, нічию не берце, лем хтора будзе на подобу така, як я" (7); "та цар пам'ятав, що наказувала жінка на смертній постелі. Вийняв гарні топанки, які подарував колись дружині на весілля й говорить панам: "Слухайте! Не буду я вибирати жінку.

а візьму собі ту, котрій будуть до міри сі топанки" (8); "коли вмирала [цариця], наказувала чоловікові, аби взяв за жону тоту дівку, котрій підійдуть її топанки" (9); "коли умирала жона сього пана, то так наказала своєму газді, що аби лиш тоді оженився, коли сей перстень (бо дала йому перстень) підійде котрій жінці на палець" (10).

У наведених прикладах (2-4; 6-10) присутній мотив "вмираюча мати/дружина наказує синові/чоловікові одружуватися за певних умов". Коли мати наказує синові (2; 3) або мати й батько (4), тоді ця ситуація відповідає істинному положенню речей у реальній дійсності, тобто мотив містить істинну пресуппозицію, коли ж дружина наказує своєму чоловікові (6-10), то така ситуація не відповідає дійсності, бо в традиційному суспільстві у родинних стосунках дружина має слухатися, виконувати накази свого чоловіка, а не навпаки.

Ця сема дружини стосовно свого чоловіка експлікується у пареміях: "Горе дворові, де корова розказ дає" (13, 401); "Чоловік винен, що жінка ледаща" (13, 403); "Муж жені закон" (13, 404). Тому мотиви прикладів (6-10) містять хибні пресуппозиції.

Наведені нами приклади варіантів казок розпочинаються від "царя" (1; 4; 8; 9), в інших прикладах "царя" заступає "під" (5; 6), "пан" (10); "батьки" героїні казки (2; 3; 7).

Слово "цар" в українській мові має значення "володар якої-небудь країни" та підзначення цього значення "переносно, розмовне. Повновладний господар над ким-, чим-небудь: розпорядник" (ВТССУМ, 1358). Сема "царя" "бути тим, кого треба слухати" імпліцитно міститься у наведених значеннях.

Слово "під" має значення "духовне звання у православній церкві, середнє між єпископом і дияконом" (ВТССУМ, 789). У наведеному значенні не міститься сема, яка нас цікавить, "бути тим, кого треба слухати", але в пареміях вона імпліцитно присутня: "Роби теє, що під каже, а не роби того, що він робить" (13, 249); "Без попа не розбереш" (13, 323); "Лучче до попа, як до суда" (13, 336).

Слово "пан" має значення "той, хто має владу над іншими; володар, хазяїн" (ВТССУМ, 701). Сема "пана" "бути тим, кого треба слухати" імпліцитно міститься у наведеному значенні, експліцитно вона присутня в пареміях: "А та палиця – пан називається: треба її слухати" (13, 91); "Прозьба панська рівно з наказом ходить" (13, 94); "Скачи, враже, як пан каже" (13, 436).

Слово "батьки", "батько й мати" має значення "батько й мати стосовно до своїх дітей" (ВТССУМ, 39). Головною природною функцією батьків щодо своїх дітей є підтримання їхнього фізичного здоров'я, а культурною – навчання положень Звичаю, щоб вони по-людськи, а не як дикі перебували в соціумі. Сема "батьків" "бути тим, кого треба слухати" експліцитно присутня у пареміях "Хто не слухає тата, той послухає ката" (13, 325); "Не слухав батька-матері, нехай люде учать" (13, 325); "Не хотів слухати батька – послухай собачої шкури" (13, 325); "Хто не слухає вітця-матері, нехай слухає песьої шкіри" (13, 325); "Які сами, такі й сини" (13, 412); "Яка неня, така й доня" (13, 413); "Яка мати, така дочка" (13, 413). Навчені батьками положень Звичаю діти в українській мові називаються "слухняні": "які слухаються кого-небудь, які завжди підкоряються, не суперечать нікому; покірні, послухні" (ВТССУМ, 1151).

"Цар", "під", "пан" мають дітей: "двоє діточок: хлопчик Іванко й дівчинка Оленка" (1); "сын да дочь – такие дородныя, такие хорошие" (2); "парень да девушка" (3); "сын и дочка" (4). Або доньку: "одна дочка" (5); "а у його була й дочка" (6); "малі вони єдну дзівку" (7); "зосталася донька" (8); "мали одну доньку" (9); "мав сей пан одну красну дівку на ім'я Юліанка" (10). Отже, "цар", "під", "пан" є не лише ними, тобто номенклатурою представників певних суспільних прошарків, а іще й батьками (мн. від "батько"), а, як уже зазначалося, саме батьки, у тому числі й батько, передають своїм дітям положення Звичаю.

Звичай, який має значення "загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті й побуті якого-небудь народу, суспільної групи, колективу і т. ін." (ВТССУМ, 352), від покоління до покоління у дописьмові часи передавався усно, головним чином батьки навчали Звичаю своїх дітей, у різний спосіб ознайомлюючи їх із положеннями Звичаю. При усній комунікації батьки були тими, хто говорив, а діти тими, хто слухав.

Слово "слухати" в українській мові – полісемантичне слово:

1) Спрямовувати слух на створювані ким-, чим-небудь звуки; намагатися сприймати щонебудь слухом.

2) перех. Дотримуватися чийх-небудь порад, прохань, навчань; слухатися" (ВТССУМ, 1151).

Зважаючи на вище викладену думку про усний характер ретрансляції положень Звичаю від покоління до покоління, можна визначити ознаку Звичаю – "бути тим, що треба слухати".

Батьки: "цар", "піп", "пан" чи просто "батьки" метонімічно пов'язані зі Звичасм, бо вони є носіями і ретрансляторами положень Звичаю, а на підставі збігу ознаки "бути тим, кого треба слухати" у батьків та у Звичаю, батьки є метафорою Звичаю.

Перше наведене значення слова "слухати" також актуалізується та реалізується у плані вираження казкового мотиву: "старушка... наказала сьнку" (2); "мать-та... и *говорит парню-ту*" (3); "яны [царь да царица] *приказали сыну*" (4); "піп і *каже* дочці" (5); "вернувсь [піп] додому, - *Ану, примірь, дочко*" (6); "жена... *гварела* човекові" (7); "цар пам'ятав, що *наказувала* жінка" (8); "*наказувала* [цариця] чоловікові" (9); "жена... *наказала* своєму газді" (10).

У деяких мотивах наведених прикладів говорить не батько ("цар", "піп", "пан"), а мати: "старушка... *наказала* сьнку" (2); "мать-та... и *говорит парню-ту*" (3); "жена... *гварела* човекові" (7); "цар пам'ятав, що *наказувала* жінка" (8); "*наказувала* [цариця] чоловікові" (9); "жена... *наказала* своєму газді" (10).

Дружина: "старушка" (2); "мать" (3); "царица" (4; 9); "жена" (7; 8; 10) – метонімія свого чоловіка, який метафоризує Звичай, а, отже, і сама вона метафоризує Звичай, тому у наведених прикладах наказує не чоловік, а дружина, або чоловік за велінням своєї дружини.

Роль передавача положень Звичаю надано матері героїні казки через те, що це казка дівоча, а дівчину, як правило, навчає Звичаю її мати.

Діти: "царевич" і "царівна" (1; 4; 8; 9), "княжичі" (2); просто "діти" (3; 7); "попівна" (5; 6); "панянка" (10) – діти своїх батьків, тобто звичайні, ті, хто готовий виконувати/виконує положення Звичаю, ті, хто слухається, хто дотримується батьківських порад, прохань, повчань. Діти, зокрема син, який слухається своїх батьків/батька в українській мові позначається фразеологічною сполукою "батьків син", що тлумачиться як "порядочный сын порядочного отца" (11, 1, 33). Це ж значення мають і словосполучення із деяких наведених прикладів: "діти *повдавалися* у матір" (1); "нічию не берце, лем хтора будзе на подобу така, як я" (7), тобто мається на увазі, що діти/донька мають бути такі ж звичайні, як і їхня матір, яка у свій час слухала/слухалася своїх батьків, які навчали її Звичаю, та дотримувалася у своєму подальшому житті вимог Звичаю.

У наведених прикладах присутній мотив "дружина/мати" наказує своєму синові: "старушка... *наказала* сьну" (2); "мать-та... и *говорит парню-ту*" (3); "яны [царь да царица] *приказали сыну*" (4); або мотив "дружина наказує своєму чоловікові": "жінка... *приказує* йому [попові]" (6); "*гварела* [жена] човекові" (7); "цар пам'ятав, що *наказувала* жінка" (8); "[цариця] *наказувала* чоловікові" (9); "жона... *наказала* своєму газді" (10); та мотив "чоловік/батько *наказує* своїй дочці"; "піп і *каже* дочці" (5).

Слово "наказувати" має значення "віддавати наказ, розпорядження кому-небудь" та підзначення "давати вказівки, поради; повчати" (ВТССУМ, 564-565). У плані вираження казкового мотиву актуалізувано та реалізовано наведене значення слова "наказувати", а в плані змісту мається на увазі підзначення цього ж слова, тому мотив має у плані змісту метасеміотичне значення: Звичай, який метафоризується дружиною, дає вказівку, пораду, навчає, що дівчині належить виконувати положення Звичаю для того, щоб вийти заміж так, як заведено серед людей.

Наказувати, віддавати наказ тим, хто умирає – це значення заповіту, який має ознаку "бути тим, що має виконуватися обов'язково", тому і казковий мотив "мати *вмирає* і наказує синові/чоловікові" має цю ж ознаку, а тому метафоризує Звичай, обов'язковість виконання положень Звичаю.

Обов'язковість виконання положень Звичаю міститься у плані змісту казкового мотиву "мати *вмирає*", який побудований на актуалізації та реалізації внутрішньої форми фразеологізму "хоч умри", який має значення "обов'язково, незважаючи ні на що; щоб там не було, у будь-якому випадку" (СФУМ, 736). В наведених прикладах (2-10) присутній мотив "мати *вмирає*": "старушка... *умирая*, наказала сьнку" (2); "мать-та стала *помирать* и *говорит парню-ту*" (3); "цар и царица *померли*" (4); "*вмерла* попадя" (5); "*вмерла*... жінка" (6); "кед я *умрем*" (7); "жінка *померла*" (8); "цариця... *похворілася й померла*" (9); "*умирала* жона" (10).

Фразеологізм "хоч умри" складається із двох компонентів: "хоч" – частка підсилювальна, яка уживається для підсилення висловленого тим словом або словосполученням, якого стосується; близька за значенням до слів "навіть", "хай навіть" (ВТССУМ, 1352), та дієслова "умри" у формі

наказового способу. У формі наказового способу дієслова виражається відношення дії до дійсності. У нашому випадку реалізований фразеологізм у плані вираження казкового мотиву та його значення у плані змісту означає наказ виконувати вимоги Звичаю обов'язково, незважаючи ні на що; що б там не було, у будь-якому випадку. У плані вираження мотивів дієслово "умирати" вживається у формі дійсного способу і означає дію реально виконану у часі. Це ж значення обов'язковості виконання положень Звичаю має і форма доконаного виду дієслова "умри". компонента фразеологізма, та дієслова "вмерла (мати/дружина)". вжитого у минулому часі, у казковому мотиві. Зважаючи на те, що дієслово "умирати" є одним із компонентів фразеологізму "хоч умри", воно, вжите у тексті мотиву у минулому часі, означає, що мати героїні казки вимоги Звичаю виконувала/виконала обов'язково, незважаючи ні на що; що б там не було, у будь-якому випадку, що вона (мати) радить так чинити і своїй доньці у процесі одруження. До того ж, мати героїні казки, як ми визначили вище, це метафора Звичаю, тому, мотив означає, що дівчина має виконувати обов'язково положення Звичаю.

У російській мові існує еквівалентний до українського фразеологізм "хоть умри (умирай)" з тотожним значенням "во что бы то ни стало, обязательно, несмотря ни на что (сделай что-либо, выражение крайней необходимости исполнения или выполнения чего-либо)" (ФСРЯ, 494). Тож казковий мотив "мати вмирає і дає наказ доньці" міг виникнути і в російській мові тим же шляхом актуалізації та реалізації фразеологізму "хоть умри (умирай)".

У деяких наведених прикладах присутній мотив "син/батько має намір одружитися на тій дівчині, якій підйдуть черевики/перстень": "старушка... наказала сынку взять за себя жену, которой перстень *годится*" (2); "жінка і приказує йому: "Гляди, кас, на ці черевички, та як буде тобі треба жениться, то на кого вони *прийдуться*, ту і сватай" (6); "вийняв [цар]... топанки... й говорить панам: "Слушайте! Не буду я выбирать жінку, а візьму собі ту, котрій будуть *до міри* сі топанки" (8); [цариця] наказувала чоловікові, аби взяв за жону тоту дівку, котрій *підійдуть* її топанки" (9); "жона... наказала своему газді, що аби лиш тоді оженився, коли сей перстень (бо дала йому перстень) *підійде* котрій жінці на палець" (10).

"Черевики"/"перстень" кому їх не міряють, вони нікому не підходять: "вырос [сынок] и стал искать невесту; понравится одна, приглянется другая, а колечко померяют – или мало, или велико: ни той, ни другой *не годится*" (2); "став він [ліп] скрізь їздить, ті черевички примірять та щоб свататися. Де вже він не їздив, де вже не був, не *приходяться* ні на кого" (6); "почали до царської палати приходити усякі дівчата: молоденькі й старші, товсті й тонкі, чорні й білі... Кожна із них міряла топанки. Але, хоч віруйте, хоч ні, - жодній *не підходили*. Одній довгі, другій короткі, третій широкі, четвертій вузькі... Тисячі міряли, та задар" (8); " цар взяв із собою топанки й ходить по державі, міряючи дівкам топанки. Айбо жодній дівці *не добрі*" (9); " Ходить той пан по світу, кожній жінці парує на палець перстень, але ні одній *не годиться*" (10).

Мотив містить слово "не підходити", яке в українській мові має кілька значень: 1. Бути придатним, прийнятним, відповідаючи яким-небудь вимогам. 2. переносно. Наближатися, наставати (про час, події, явища і т. ін.) (ВТССУМ, 786).

У плані вираження казкового мотиву актуалізоване та реалізоване перше наведене значення слова "підходити" (із запереченням) та синонімічні до нього за наведеним значенням: "(не) годиться" "не быть годным для чего-нибудь" (СРЯ, 139); "(не) приходиться" "(не) підходити кому-небудь за розміром" (ВТССУМ, 956); "(не) добрі" "який (не) має позитивні якості або властивості, що відповідають поставленим вимогам, задовольняють їх (про предмети, тварини, рослини і т. ін.) (ВТССУМ, 230); "(не) годиться" "(не) бути на що-небудь, для чого-небудь придатним"; "(не) задовольняти певні вимоги" (ВТССУМ, 188). Конкретизатором наведеного значення є контекст мотиву.

У плані змісту розглядуваного казкового мотиву міститься друге, переносне, значення цього ж слова, тому мотив набирає метасеміотичного значення, тобто, щоб належно виконувати положення Звичаю потрібно, щоб дівчина була уже дорослою, статевозрілою. Слово "підходити" у мотиві вживається із запереченням, тому мотив має значення, що Звичай іще не може виконуватися, бо дівчина іще не стала на порі, ще мала, підліток.

Синонімічні до "підходити" слова у першому наведеному значенні виправдано вжито у плані вираження казкового мотиву, але перетворюють мотив із метасеміотичного у звичайний

семіотичний, одновимірний, тому телеологічний сенс мотиву втрачається. Це стосується синонімів як у російськомовній версії мотиву, так і в україномовних версіях.

Російське "подходить/подойти" має значення, тотожне до першого наведеного значення українського "підходити" "оказаться годным, удобным, приемлемым для чего-нибудь, соответствовать чему-нибудь" (СРЯ, 538), але воно не має переносного значення, еквівалентного до українського другого значення, тому, якщо в якомусь російськомовному варіанті зустрінеться навіть слово "подходить/подойти", то казковий мотив всерівно залишиться звичайним семіотичним текстом, без метасеміотичного значення у плані змісту.

11) "Був собі брат і сестра, она дуже була гарна, брат конечно [неодмінно] хотів з нею женитись. Она все находить якісь одмовки, но [але] вже і ради трудно йому дати, так пристає" (Rokossowska, 56).

12) "Тоді цар покликав наймудріших старців і спитав поради.

- О світлий володарю! – сказав мудрець, що мав найдовшу бороду. – За давнини був такий закон, що сестра могла виходити заміж за рідного брата. Одружи сина з донькою – і спокій голові.

Цар погодився.

А бідна Оленка просто собі місця не знаходила. Та що, коли в неділю – весілля!" (Івасюк-Бесараб, с. 171-175).

13) "Приехал домой и задумался. "О чем ты, братец, кручинишься?" – спрашивает его сестра. Открыл он ей свое бездолье, рассказал свое горе. "Что ж это за мудреный перстенок? – говорит сестра. – Дай я померяю". Вздела на пальчик – колечко обвилось, засияло, пришлось по руке, как для ней нарочно вылитое. "Ах, сестра, ты моя суженая, ты мне будешь жена!" – "Что ты, брат! Вспомни бога, вспомни грех, женятся ль на сестрах?" Но брат не слушал, плясал от радости и велел сбираться к венцу. Залилась она горькими слезами, вышла из светлицы, села на пороге и река-рекой льется!" (Афанасьев, 114).

14) "А сестра, ей нать все с куколками.

Вот брат говорит:

- Нэ как жоны не найду. Пойдем, Аннушка, со мной на кровать спать.

Срам какой! Она и так и этак... А он все свое:

- Мати велела таку жону брать. Иди, Анна, со мной на кровать спать" (Карнаухова, 70).

15) "Во брат и кажа сястре, штоб гатав́алась к вянцу, а сам пашов да папá прасить, штоб их павя́нчав" (Афанасьев, 294).

16) "...пiп i каже дочцi: "Ану, дочко! Убирайся, пiдем вiнчатися" (Афанасьев, 291).

17) "Вернувся додому, - "Ану, примірь, дочко", (а у його була й дочка). Та приділа, як тут і були. – "Ну, кає, дочко, уберайся, поїдьмо вiнчатися!" – Та огинається, звістно, не хоче, а далі баче, що вже не совлада, та й втекла в ліс.

Поїхав він, найшов її, вп'ять силус. Вона вдруге втекла та найшла ополісту грушу та й живе там, а люде їхали, найшли й привезли. Отдали попові..." (Драгоманов, 15, с. 304-306).

18) "Та ей [доньці] оец гварел: "Прідзеш, дзівко моя, за мене? Будзеш моя жена?" (Етногр. зб., ХХІХ, 43).

19) "Зажурився цар і свою біду казує міністрам. Їх бесіду почула царівна і, сміючись, говорить:

- Няньку, ану, дайте сюди ті топанки, чи мені не до міри?

- У скрині лежать, спробуй...

Дивляться, а дівчина сіла на стільця, взула черевички, а вони якби вирости на її ногах – ні великі, ні малі!

- Но, такого чуда ми іще не виділи! – посхоплювалися царедворці. – Півсвіту вже сходили з топанками, а тут...

Цар ніби пробудився. Встав, обдивився черевики на ногах дочки й ніякої хиби не може знайти. Все гаразд! І каже:

- Слухай, дочко. Се заповіт матері, я мушу його виконати. Ти чула – півсвіту обійшли з топанками. Нікому не до міри, лиш тобі. Виходить, ти повинна бути моєю дружиною. Се материне слово.

- Йой, няньку, що ви хочете? Такого ніхто ніде і не чув, щоб донька стала жінкою вітця!

- Чув чи не чув, а тепер будуть чути! Додержуюся заповіту матері. Ти мусиш бути моєю дружиною. Більше ані слова! – Й обернувся до панів: - Так чи не так має бути?

Міністри крутять головами, але кінець кінцем зрозуміли, що так треба казати, як хоче володар. Й прийняли царську волю.

Дівчина втекла з дому й гірко плакала. Айбо батько дав твердий наказ готувати в палаці весілля" (Королович, с. 156-163).

20) "Раз цар попросив доньку:

- Ану ти помір'яй топанки.

Дівка помір'яла, топанки добрі.

- Но, - каже цар, - мусиш ти бути моєю жоною.

Дівчина почала плакати.

- Я ніколи не буду!

- Аж не хочеш, відітну ти руки й прожену" (Лінтур, 1969, с. 39-43).

21) "Мав сей пан одну красну дівку на ім'я Юліанка. Закликав її і каже:

- Ану дай свій палець, чи не підійде тобі.

Надів їй на палець перстень – і підійшов.

- Ну, - каже, - тепер мусиш за мене піти, мені за жону бути.

Вона дуже не хотіла за вітця свого іти, бо боялася гріха. Та її отець дуже на неї напірав. що мусить йому за жону бути" (Дей, с. 12-17).

У наведених прикладах (11-21), узятих нами із різних варіантів двох казкових сюжетів 313 E* та 510 B, ми не виявили жодного явища лексичної несумісності слів, що давало б змогу розуміти деякі казкові реалії не номінативно, а метафорично. Зате явище хибної пресуппозиції присутнє в кожному зазначеному прикладі.

Наведені приклади (11-21) у плані змісту містять метасеміотичне значення "настання дорослості дівчини, появи у неї дорослих геніталій". Це метафоризується різними казковими реаліями.

Вище ми розглянули мотив "брат/батько приміряє претенденткам на одруження з ним черевики/перстень, але вони їм не підходять". Метафора побудована на двох значеннях полісемантичного слова "підходити" (із запереченням), має метасеміотичне значення "Звичай у пошуках дорослої дівчини, яка уже могла б розпочинати процес одруження, такої не знаходить, а дівчатка-підлітки, яким іще не підійшла пора одружуватися, не можуть через свою неповнолітність та сексуальну незрілість розпочинати виконувати положення Звичаю".

Мотив же "брат/батько приміряє претендентці на одруження з ним, сестрі/доньці, черевики/перстень, які їй підходять", - це метафора, яка побудована на двох значеннях слова "підходити" (але вже без заперечення), тому мотив має метасеміотичне значення "Звичай у пошуках дорослої дівчини, яка уже могла б розпочинати процес одруження, таку знаходить, дорослій дівчині *підійшла* пора одружуватися, вона може завдяки своєму повноліттю та сексуальній зрілості розпочинати виконувати положення Звичаю".

Хибною пресуппозицією є також мотив "брат має намір одружитися із сестрою": "брат конечно [неодмінно] хотів із нею [сестрою] женитись" (11); "[брат] велел [сестре] сбираться к венцу" (13); "пойдем, Аннушка [сестра], со мной [братом] на кровать спать" (14); "брат и каже сястре, штоб гатавалась к вянцу" (15); мотив "цар має намір видати за сина свою доньку": "сказав мудрець: "Одружи сина з донькою... Цар погодився" (12); мотив "батько має намір

одружитися/повінчатися із дочкою": "пій і каже дочці: "А ну, дочко! Убирайся, підем вінчатися" (16); " [батько каже:] "Ну..., дочко, уберайсь, поїдемо вінчатися!" (17); "та їй [доньці] оцц гварет: "Прідзеш, дзівко моя, за миє? будзеш моя жена?" (18); "цар... каже: "...ти повинна бути моєю дружиною" (19); "каже цар: "Мушиш ти бути моєю жоною" (20); " [пан каже:] "Тепер мушиш за мене піти, мені за жону бути" (21).

В інших культурах прийнято одружувати дітей, або дорослий чоловік одружується із неповнолітньою, що за українським Звичаем є неприпустимим за жодних обставин явищем.

Такі стосунки брата із сестрою та батька із донькою є інцестом. І хоча в жодній розглядуваній нами казці інцест не здійснюється, а присутня в них лише пропозиція/намір інцесту. Саме інцесту, бо пропозиція одруження/вінчання в разі його здійснення, звичайно ж, тягне за собою інцестуальні зносини.

Можна припустити, що мотив інцесту у казках є відображенням реальних ситуацій, справжніх випадків, поділяючи допущення, яке міститься у виразі "чого тільки в світі не буває", що його (допущення) породили модерні часи. Але у той час, коли створювалися казки із розглядуваними мотивами, інцесту не могло бути за жодних обставин, цього не дозволяв Звичай традиційного суспільства. Тому беззаперечне засудження соціумом інцесту і є істинною пресуппозицією, дійним станом речей в традиційному соціумі, у якому інцест не санкціонувався суспільством як антисоціальне незвичайне явище.

Про таке ставлення соціуму до інцесту довідуємося із різних джерел. Так, у легенді "Про римського папу Григорія" зазначається, що в давнину за інцест, коїтус брата із сестрою, існувало суворе покарання.

22) "Полюбив брат сестру. Дівчина гнала брата від себе, проганяла, а він їй спокою не давав і не давав. Дійшло до того, що переспали разом ніч. Ніхто про це не знав, а як довідалися, дівчина мала родити. Почали питати:

- Від кого?

А вона сказала чисту правду.

А в давні часи за подібне належала смертна кара" (Ігнатович, с. 237-244).

Спитимійні справи XVII – XVIII ст., які аналізує Микола Сулима у книжці "Гріхи розмаїті", містять випадки інцесту, як також визначення міри покарання за такі вчинки. У книжці згадується "Церковний статут" Ярослава, князя Київської Русі, "де є статті, що передбачають покарання за блуд... брата з сестрою. Тут же передбачалося й покарання. Скажімо, за блуд брата з сестрою накладався штраф – 40 гривень. "Заповіді" ж митрополита Георгія пропонують інше покарання – 15 років не причащатися, поститися й плакати (насправді ж часто обмежувалися таким покаранням: 12 годин сухом'ятки і 500 поклонів, хоча не завадило б, зауважує Георгій, не причащати бодай 3 роки" (12, 232).

Стосовно XVII – XVIII ст. знаходимо наступні свідчення про інцест: "Гріховні зв'язки... зустрічаються й у судових справах XVIII ст.: тут розглядаються інтимні стосунки... брата й сестри" (12, 233), які, звичайно ж, підлягали осуду і різної міри покарання.

Осуд, негативна оцінка інцесту, зокрема зв'язку брата із сестрою, що протривала до новітніх часів, існує і в сучасному суспільстві. Так, у романі з народних уст (жанр визначений автором і передбачає, очевидно, документальність оповіді) інцест вважається не людською справою, а тваринною, тому батьки парубка запобігають зв'язку між двома партнерами, які, як виявляється, є братом і сестрою, інакше, на думку героїні роману, від чийого імені ведеться розповідь про її життя, це "звіряча справа була би" (10, 141).

Як бачимо, інцест не сприймається суспільством та засуджується ним починаючи з часів Київської Русі і аж до нинішнього часу, але можна припустити, що таке ж ставлення до нього (інцесту) існувало за багато років, чи навіть століть, перед тим, як справи, пов'язані з інцестом почали фіксуватися у письмових джерелах.

Щоб казковий мотив "брат хоче одружитися з сестрою" усвідомлювався як небулиця, а тому і міг розумітися не лише буквально, але й переносно, треба щоб у культурі існувало соціальне правило, яке регулювало б статеві відносини між окремими членами соціуму, встановлювало правила одруження та було б настільки очевидним, щоб воно усіма членами соціуму сприймалося

не як культурне запровадження, чим воно насправді є, а як щось цілком природне. На таке сприйняття розглядуваної звичаєвої норми могло мати вплив дуже давнє його запровадження. У зв'язку з цим можна припустити, що власне і людина як культурний феномен постала лише з того моменту, коли було запроваджено у громаді одне із таких правил, що відразу виокремило її з дикого тваринного світу, з первісного проміскуїтету. Тому для носіїв традиційної української культури вираз "брат хоче одружитися з сестрою" перетворювався у так звану "формулу неможливості" (подібно до виразів: "як у морі рак свисне"; "як на долоні волосся виросте"; "як посіяний на камені пісок зійде" і т.п.), яку зустрічаємо у замовлянні від відьми, щоб вона не подоїла чужу корову:

- 23) "Ведьми, ведьми! Коло моїх коровок
не становіться і не дивіться.
Летіть ви, ведьми, поза крутими горами,
Поза бистрими водами на синім морі...
Там буде брат з сестрою женитися,
там будете, всі ведьми, коло них становитися.
Так, як не можна брату з сестрою женитися,
так вам, ведьми, не можна коло моїх коров становитися" (4, 88-93).

Казкові мотиви, у яких присутній інцест, містять хибну пресуппозицію, адже істинною пресуппозицією є недопущення, неможливість інцесту в традиційному суспільстві, тому мотиви мають розумітися не буквально, а переносно. Тут доречно буде зазначити, що будь-які дії, які не схвалюються/засуджуються звичаєвим правом, або такі, яких не могло бути за звичаєм, у казках є хибною пресуппозицією, а тому мотиви таких казок мають розумітися не буквально, а переносно. Отже, і в наведених прикладах (11-21), в яких лексичної несполучуваності не спостерігається, мають містити слова, які повинні розумітися не номінативно, а метафорично.

Зважаючи на викладені вище думки про інцест "брат/батько" в цьому контексті набирають ознаку "бути тим, з ким не можна здійснювати коїтус". Ця культурна ознака надана "братові/батьку" соціумом, а не природна, антисоціальна, протилежна культурній та яка допускає, хоч і не схвалює, інтимний зв'язок брата із сестрою, що ми бачимо у наведеному нами уривку із легенди "Про римського папу Григорія" (22).

У відповідь на пропозицію "брата/батька" одружитися із нею, дівчина має відчувати почуття сорому.

Це слово у наведених прикладах (11-21) не есплікується у тексті казки, за винятком казки (14): "срам какой!", хоча імпліцитно воно присутнє в усіх наведених прикладах. Слово "сором" у них є власною назвою, а текст – його перифразою.

"Сором" – полісемантичне слово, яке має кілька значень:

1. Почуття сильного збентеження, зніяковіття через свою погану поведінку, негідні дії, вчинки і т. ін.

2. розм. Зовнішні статеві органи людини (ВТССУМ, 1162).

"Сором" є парониматичною метафорою, в якій роль спільної ознаки виконує сам знак, слово "сором", що звучить подібно/тотожно для двох різних наведених значень, для двох феноменів об'єктивної дійсності: для стану людської свідомості та для органу людського тіла.

У плані вираження казкового мотиву актуалізоване та реалізоване перше наведене значення полісемантичного слова "сором" (бо ж "брат/батько" хочуть одружитися із кровною родичкою, сестрою або донькою), а в плані змісту міститься друге метазначення цього ж слова, тобто те, що коли дівчина перестає бути підлітком, стає дорослою, у неї з'являються дорослі геніталії, які в українській мові мають розмовну назву "сором".

Наведену нами вище потенційну ознаку "брата/батька" "бути тим, з ким не можна здійснювати коїтус" має і парубок, який сниться дівчині та з яким вона здійснює віртуальний коїтус на її переході від дівчинки-підлітка до дорослої дівчини, дівки. Ознака, що стосується парубка, який сниться дівчині, відповідає дійсності, адже не можна вважати справжнім коїтус, який відбувається із партнером, який тільки привидівся уві сні.

На підставі збігу ознаки "бути тим, з ким не можна здійснювати коїтус" у "брата/батька" і у парубка, який сниться дівчині, "брат/батько" є метафорами парубка, який сниться дівчині на її переході від підлітка до дорослої.

У метафорі "брат/батько" міститься також один із аспектів настання дорослості дівчини, появи її дорослих геніталій за ознакою "бути тим, що з'являється/актуалізується, коли їй сниться парубок".

Метафора аналогічна до метафор парубочих казок, в яких "сестра/мати" метафоризують дівчину, яка сниться парубкові на його переході від підлітка до дорослого за цією ж ознакою, зокрема у казках сюжетного типу 315.

Небулиця: те, чого не буває, тобто не буває навіть пропозиції "брата/батька" одружитися із кровною родичкою та, як наслідок, мати із нею коїтус.

Сон: те, під час тривання чого сниться парубок, з яким насправді коїтусу не буває, бо ж тільки сниться такий коїтус.

На підставі збігу ознаки "бути тим, чого насправді не буває" у небулиці і сну, небулиця є метафорою сну, під час якого дівчині сниться парубок, з яким вона здійснює коїтус та після чого у неї з'являються дорослі геніталії, які позначаються словом "сором".

В деяких варіантах наведених прикладів поняття "сором", яке імпліцитно присутнє в плані змісту поетичного мотиву, замінено на поняття "гріх" (13; 21). Це призвело до втрати характеру метасеміотичності мотиву, перетворило текст у справжній комунікативний, а не поетичний. Погляд на таке антисоціальне явище, як інцест, як на "гріх" з точки зору християнської моралі не суперечить розцінюванню його як "сорому" у прямому наведеному значенні. Така заміна у розглядуваному мотиві з'явилася уже в історичний час, коли було запроваджено у суспільстві християнство та християнські норми моралі. Заміна викликала і появу образу "попа" (5; 6), хоча і в цих варіантах "піп" є батьком героїні казки. Крім того "піп" має, безвідносно до свого батьківства, ознаку "бути тим, кого треба слухати", адже в пізніші часи саме священник стояв на сторожі моральності своїх парафіян та не допускав – словом проповіді – до різного роду гріховних вчинків, включно із протиприродними шлюбами. Поява в одному варіанті (10) "пана" теж не суперечить його метафоричному значенню Звичаю, бо й пан є батьком героїні казки. Цю ж ознаку "бути тим, кого треба слухати" мають "дід і баба", які на темпоральній осі є давнішими метафорами Звичаю, ніж історично пізніші поняття "цар", "піп" чи "пан".

Здійснене нами метасеміотичне дослідження казкових мотивів дозволило виявити у наведених прикладах (1-10) та (11-21) кілька метафор та метонімії: "цар і цариця", "старушка-княгиня", "мужик да жона", "піп і попадя", "пан", "батьки", які є метафорами Звичаю; "слухати", "підходити", "наказувати", "сором", які є паронимістичними метафорами; "хоч умри", фразеологізм, який у плані вираження казкового мотиву є актуалізацією та реалізацією буквального значення, а в плані змісту – значенням, метазначенням цього фразеологізму: "цариця", "старушка-княгиня", "жона", "попадя", "дружина", які є метоніміями своїх чоловіків: "царя", "князя", "чоловіка", "попа"; "брат", "батько", які є метафорами парубка, який сниться дівчині на її переході від дівчинки-підлітка до дорослої дівчини, дівки. Завдяки цим метафорам та метоніміям виникли казкові мотиви, які мають метасеміотичний зміст – настання дорослості дівчини у різних аспектах. Тому метасеміотичний лінгвостилістичний рівень дослідження казкових мотивів дає можливість виявити їхню справжню семантику, яка досі була безнадійно прихована за розумінням казки як фантастичного, вигаданого утворення, а не поетичного.

Список скорочень

- Афанасьев** – Народные русские сказки А.Н.Афанасьева в трех томах. – Т. I-III. – Москва, 1957
- ВТССУМ** – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – Київ; Ірпінь, 2004
- Дей** – Дерев'яне чудо: Народні казки [Вступ. стаття, упоряд., підгот. текст. та прим. О.І.Дея]. – Ужгород, 1981
- Драгоманов** – Малорусские народные предания и рассказы. Свод Михаила Драгоманова. – Киев, 1876
- Етногр. зб., XXIX** – Етнографічний збірник. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. – Т. XXIX. – Львів, 1910
- Івасюк** – Бесараб – Казки Буковини. Упоряд. М.Г.Івасюка та В.С.Бесараба. – Ужгород, 1973
- Ігнатович** – Легенди Карпат. Упоряд., заг. ред. та підгот. текстів Г.Г.Ігнатовича. – Ужгород, 1968
- Карнаухова** – Сказки и предания Северного края. Запись, вступит. статья и коммент. И.В.Карнауховой. – Ленинград, 1934
- Королович** – Три золоті слова. Закарпатські казки Василя Короловича. Запис текстів та впоряд. П.В.Лінтура. – Ужгород, 1968
- Лінтур, 1969** – Дідо-всевідо. Закарпатські народні казки. Запис текстів та впоряд. П.В.Лінтура. – Ужгород, 1969
- ЛЭС** – Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н.Ярцева. – Москва, 1990
- СРЯ** – С.Н. Ожегов. Словарь русского языка. – Москва, 1989
- СУС** – Сравнительный указатель сюжетов. Восточнославянская сказка / Сост. Л.Г.Бараг, И.П.Березовский, К.П.Кабашников, Н.В.Новиков. – Ленинград, 1979
- СФУМ** – Словник фразеологізмів української мови / Уклад. В.М.Білоноженко та ін. – Київ, 2003
- ФСРЯ** – Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А.И.Молоткова. – Москва, 1986
- Rokossowska – Bajki (skazki, kazki) ze wsi Jarkowszczyzny (powiatu Zwiąhelskiego, gubernii Wołyńskiej). Zebrała Zofia Rokossowska. – МААЕ, 1897, t. II.

Література

1. Абрамова Г.О. До питання про специфіку утворення та вживання метафори у текстах реклами: на матеріалі сучасної англійської мови // Мовознавство. – 1979. - № 6 (78).
2. Аникин В.П. Русская народная сказка. – Москва, 1977
3. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – Москва, 1966
4. Древлянський Василь. Як корова у хліві, то є харч на столі // Берегиня. - 2005. - № 2 (45)
5. Дунаєвська Л.Ф. Українська народна казка. – Київ, 1987
6. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.Гром'як, Ю.І.Ковалів та ін. – Київ, 1997
7. Падучева Е.В. Понятие презумпции в лингвистической семантике // В кн.: Семиотика и информатика. – Москва, 1977. – Вып. 8
8. Пропп В.Я. Русская сказка. – Ленинград, 1984
9. Пропп В.Я. Структурное и историческое изучение волшебной сказки // В кн.: Пропп В.Я. фольклор и действительность. Избранные статьи. – Москва, 1976
10. Пушик С.Г. Страж-гора. Київ, 1982
11. Словарь української мови. Упорядкував з додатками власного матеріалу Борис Гринченко. – Київ, 1958
12. Сулима М.М. Гріхи розмаїтї: Єпитимійні справи XVII – XVIII ст. – Київ, 2005
13. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М.Номис. – Київ, 2993.
14. Языковая номинация. – Москва, 1977

In the article Vasyľ Holoborod'ko analyses some motives of Ukrainian popular tales.